

УДК 101.325

Прокопенко О. А.*Аспірантка відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень*

АРХЕТИПОВІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Аналізуються особливості етнонаціональних архетипів українського етносу та їх вплив на самовизначення, самоідентифікацію, специфіку інтеграції українців у світову спільноту, розглядаються принципи збереження самобутності в глобалізованому соціумі.

Ключові слова: *архетип, етнонаціональний архетип, колективна свідомість, самовизначення, самоідентифікація, інтеграція, глобалізація.*

Сучасний світ з кожним роком стає більш відкритим, зростає соціальна мобільність, з'являються нові можливості співпраці на різних рівнях управління, стираються соціально-культурні, часом, економічні й політичні кордони між багатьма країнами, що призводить до формування нової етнополітичної реальності. У сучасному інформаційному світі часто пропагандуються ідеї глобалізації, інтеграції, єдності та єдності всього світу. Відбувається руйнація традиційних, історично зумовлених соціальних, колективних та індивідуальних форм самоідентифікації, створюючи виникнення нових реалій співіснування та взаємодії багатьох держав і її окремих представників між собою. Про інтенсивність такого світового зближення, впершу чергу, свідчить бажання багатьох країн ввійти до європейської чи світової спільноти, залучитися підтримкою цієї спільноти, але на ряду з цим, відбувається зростання рівня нестабільності міжнародних зв'язків, виникнення етнонаціональних конфліктів, відчуженість людини від своєї автентичності, відірваність її від минулого та перехід в несформоване майбутнє, що не наповнено образами, традиціями, а характеризується виключно хаотичним поєднанням модерних тенденцій та віянь епохи.

Новітні тенденції глобалізаційних перетворень, створення єдиної світ-системи мають як свої переваги, так і недоліки, низки небезпек. Одна із таких небезпек—це збереження уніфікованого стану, універсальності та унікальності, власної своєрідності й ідентичності. В такому

контексті постає проблема пошуку шляхів вирішення збереження своєї етноідентичності у глобалізованому світі. Як зазначав. А. Тойнбі, «цивілізації, які не можуть вирішувати проблеми та шукати шляхи виходу із кризи епохи, в якій існують, вони приречені на вимирання та загибель» [7, с. 186].

Високий динамізм життя впливає на національний та культурний аспект самоідентифікації суспільства. Оволодіння новим соціально-культурним простором, засвоєння нових звичаїв і традицій змінюють ментальність та національну ідентичність багатьох спільнот, народів, націй, створюючи кризу етнічної самоідентичності. Проблема кризи ідентичності є однією з найбільш актуальних проблем та актуальних тем досліджень багатьох сфер науки та практики. Науковці перебувають у пошуках причин втрати та розмиття кордонів самоототожнення, самовизначення та самоідентифікації людини із своїм етносом. Більшість політологів, соціологів, культурологів розглядають проблему етнонаціональної самоідентифікації як результат радикального реформування суспільства, базових інститутів. Практики, в свою чергу, шукають засоби збереження, шляхи запобігання кризі самоідентифікації та самовизначення людини у інформаційно-глобалізованому соціумі [2, с. 147–248].

Актуальність дослідження кризи етнічної та національної самоідентичності обумовлена тим, що індивід із несформованою або деформованою етнонаціональною самоідентичністю як елемент суспільної системи впливає на формування інших елементів соціальної системи, «заражуючи», як носій нових ідей, тенденціями інших культур, звичаїв, способу життя тощо. Таке зараження у нестабільній економічно-політичній ситуації часто призводить до нездатності більшості елементів соціальної системи адаптуватися до змін, не втративши свою автентичність, виявляються неспроможними ефективно інтегруватися у поліетнічний глобалізований соціум.

Криза етнічної самоідентичності небезпечна тим, що особистість дезорієнтується у мозаїчному глобалізованому світі, втрачає «себе», неадекватно сприймає оточуючу соціо-культурну та морально-етичну дійсність, не усвідомлює реальні загрози для себе, своєї нації, не сприймає проблеми щодо соціальної дійсності і соціального міфу, як наслідок, втрачаються позиції не лише окремої людини, а етносу загалом. Оскільки, втрата позиції одного призводить до соціального зараження інших елементів соціальної спільноти, особливо емоційно-нестабільних сугестивних елементів, створюючи модель поведінки «нездорового розгубленого, безстержневого етносу».

Етнос, який не може асоціювати себе із своєю культурою, власними унікальними цінностями, віруваннями втрачає коріння. Якщо не має коріння, минулого — не має цілі, орієнтиру та моделі майбутнього. Така відірваність і розмиття власних кордонів у народі веде до низки загроз, що стають не лише мікроіндивідуальними потребами окремого індивіда, а макро проблемою всієї держави. На макрорівні виникає неадекватне сприйняття загроз та небезпек, перекрученість політичної свідомості, втрата національних орієнтирів у сфері міжнародної співпраці. Ілюзорність та перекрученість категорій «правильне-корисне» та «неправильне-шкідливе» виступають загрозою для безпеки народу та держави. Макро наслідок такого перекручення та не сформованості етнічної самоідентичності призводить до міжетнічних конфліктів в середині держави та на міждержавному, світовому рівні, що впливає на рівень престижу, успішність, цілісність та безпеку держави і кожного громадянина зокрема.

«Самоідентичність — це аспект існування сучасної людини, через який досліджується, характеризується та визначається рівень сфер життя суспільства: економічної, політичної, духовної, культурної тощо», — зазначав британський соціолог З. Бауман [1, с. 102].

Сутність етнічного самовизначення та самоідентифікації полягає не у проєвропейському, проросійському чи проамериканському виборі, і подальшому асимілюванні культурою співтовариства до якого буде належати. Феномен етнічної самоідентифікації полягає у вмінні дотримуватись проукраїнського спрямування перебуваючи у співпраці чи членстві з іншими етносами, повазі до різних культур, але без перенесення на власні історично й традиційно сформовані праобрази економічно-політично-соціальних реалій.

В колективній свідомості кожного народу існують певні унікальні, неповторні образи, завдяки яким народ ідентифікує себе, свою роль у розвитку світової громади, відчуває свою унікальність та значущість. Наявність таких образів є основним методом збереження і безпечної інтеграції до європейських та світових спільнот. Зазначені образи сприяють збереженню автентичності етносу та самоідентифікації українців у глобалізаційних перетвореннях. Чітко усвідомлюючи власне походження, історію, звичаї, традиції, дотримуючись проукраїнських зразків виховання, управління та автентичних способів взаємодії в середині держави та за її межами, українці мають можливість зберігти свою самобутність.

У науковому обігу образи, які є виступають усталеними зразками певної колективної поведінки, отримали термін «архетипів». Архетипи найвиразніше постають через дослідження національної культури, історичного досвіду народу. Архетипи суттєво впливають не лише на становлення внутрішнього світу окремої особи, як представника певного етносу, а формують соціальні структури, регулюють соціальні відносини. Такий вплив стає можливим через існування у колективній свідомості, образів «культурного» та «історичного» героя або антигероя.

Вивченням архетипів займалися такі вчені як М. Еліаде, Е. Мелетинський, Е. Нойман, М. Бодкін, Н. Фрай, Ж. Дюран, К.-Л. Стросс, У. Зеленський, Г. Гачев. У своїх роботах роль та вплив архетипів на соціальну дійсність досліджували К. Юнг, Г. Бедненко, Н. Гаєвська, А. Потебня, Є. Мелетинський, П. Горностай. Архетипи українського народу як прояв самоідентифікації та чинник єдності, цілісності та національної безпеки держави в глобалізованому світі — тема нова, малодосліджена, але актуальна і потребує всебічного аналізу й наукових досліджень. Перед дослідниками постає цікава задача — яким чином у глобалізованому суспільстві зберегти власні автентичні зразки поведінки, управління, традиції, звичаї тощо в ході модернізації усіх державних інститутів; які архетипи є перешкодою та негативними зразками для існування модернізованої держави, а які навпаки, сприяють зміцненню національної єдності та дозволяють модернізувати державу та суспільні інститути без втрати власної автентичності. Таким чином, у статті буде розглянуто етнонаціональні архетипи та їх вплив на особливості формування української самоідентичності у ході глобалізаційних перетворень.

Вперше ідею архетипів розглянув ще Платон, який зазначив, що існує певний первісний світ ідей, як сфера вічних праобразів. У платонівській філософії архетип — це зразок, «ейдос». Подібні ідеї зустрічались також у схоластів, які зазначали, що це природний образ, який відображається у розумі людини. З часом, Августин Блаженний, проаналізувавши елліністичні погляди, зазначив, що це образ, який лежить в основі людського пізнання [4, с. 81]. Таким чином, можна зробити висновок, що через архетипи відбувається становлення особистості як окремого представника етносу, в них закладається та передається інформація про предків, традиції, звичаї т. і.

У сучасний науковий обіг, категоріальне поняття «архетип» ввів К. Юнг, який також наголошував на тому, що архетип — це певний

носії етнічної само ідентифікації. Психолог зазначав, що це структурна передумова образів, які існують у сфері колективного несвідомого; це архів спадкової пам'яті, який закріплений роками в певних образах і символах, апеляція до якого викликає у членів одного етносу однакові несвідомі асоціації. Вчений зазначав, що «... за порогом свідомості лежать вічні праформи, що проявляються в різні часи у культурі народу. Вони зберігаються у несвідомому і передаються як спадщина від покоління до покоління...» [8, с. 117].

Глибокі відмінності, що існують між психічним складом різних народів, призводять до того, що вони діють, думають і відчують зовсім по-різному. Представники різних етносів мають низку розбіжностей в багатьох сферах суспільного життя, оскільки кожен представник того чи іншого етносу має свій набір архетипів, образів, які закріплені в його свідомості і формують унікальність його світобачення, світосприйняття, впливаючи на ідентичність, спосіб дій та поведінки.

Підтвердження цього положення можна знайти у роботах філософа Г. Лебон, який зазначав, що «... не лише живі, а й мертві відіграють значущу роль у сучасному житті будь-якого народу. Вони творці моралі і координатори його поведінки». Учений зазначав, що «... ні випадок, ні зовнішні обставини, ні політичні інститути не відіграють вагомій ролі в історії народу. Значну кількість воєн зумовлено цими суперечностями. Народом потрібно століття, щоб набути певного психічного архетипу, але втрата його відбувається набагато швидше... » [6, с. 66].

Важливо відмітити, що архетип—це не просто набір образів, певна традиція чи звичай. Важлива якісна характеристика архетипу є, по-перше, його емоційна наповненість, по-друге, не абстрактний характер існування. Цю думку поділяв К. Юнг, який зроби спробу розділити архетипи за певними функціональними критеріями, щоб уникнути абстрактності. Отже, головні архетипи за К. Юнгом—це самість, тінь, аніма, анімус та персона [8, с. 192].

Самість—поєднує стабільність та різновекторність, головне завдання такого архетипу—інтеграція різних підсистем. Психотерапевти порівнюють самість з проривом, прагненням до самоактуалізації, самопошуку та реалізації, що формує цілісність та гармонійність, створює умови найбільш повного розкриття можливостей особистості або етносу. Відповідно до даного архетипу можна аналізувати більшість героїв з українського етносу: представників козацтва, героїв легенд, культурних діячів, що виступали і боролися за незалежність держави.

Тінь—як архетип, це природна, інстинктивна людина, яка практично не змінюється з часів, коли виникло людство. Специфіка тіні полягає у тому, що вона не може бути перетворена чи змінена за допомогою виховання, тому часто залишається імпульсивною—особливо притаманна дітям, інфантильним, емоційним особистостям. Тінь часто постає в образах бешкетників, дияволів, розбишак. Тінь є підсвідомою стороною, втілюючи бажання, які несумісні із соціальними стандартами (образ того хто робить те, що ми собі не дозволяємо). Наприклад, один із яскравих образів цього архетипу—образ Солохи.

Персона існує як противага тіні, виступаючи соціальним образом людини, ідеальний, моральний та соціально адекватний образ. Узагальнене уявлення цивілізованого індивіда, колективне «Я». Це своєрідна маска у спілкуванні, яка презентує людину з такої точки зору, з якої вона хоче себе продемонструвати, такою, як хоче, щоб її сприймало суспільство, соціальна група. Персона часто не збігається з справжньою сутністю. У соціології поняття персони визначається категорією «рольової поведінки». Рольова поведінка часто обирається людиною у відповідності до уявлень та очікувань оточуючих.

Аніма та анімус—це елементи жіночого образу у чоловічій особистості а чоловічого образу у жіночій. Аніма є характеристикою колективного жіночого образу, за допомогою якого чоловік розуміє жіночу природу. Але це не є образ однієї жінки, навпаки, це узагальнений образ. Наприклад образ Покрови для козаків. Анімус—виявляє у жінці її чоловічі риси. Одним із характерних прикладів є образ княгині Ольги.

Варто зауважити, що архетип не є тотожним категорії «взірець», оскільки може бути як позитивним, так і негативним. Простежуючи динаміку історичних подій в Україні, можна знайти майже всі, зазначені у К. Юнга архетипи. Ці архетипи досить самобутні і не притаманні іншим народам. Набір архетипів, що формує українську свідомість дуже різноманітний, часом неоднозначний та багатомірний. Наприклад, архетип жіночності—це не лише покора, все розуміння, краса та гуманність, це водночас і сила, відвага, бунтарський дух. Зокрема, можна зустріти образ не лише жінки-матері, яка розуміє і жертвує, присвячує всю себе сім'ї (як, наприклад образ Марії у творі Уласа Самчука «Марія»), а й сильної, розумної та вольової жінки-правительниці (як княгиня Ольга). Набір цих та багатьох інших архетипів формує унікальне світобачення, форму поведінки та способи співіснування з іншими етносами. Виходячи з цього, архетип можна розглядати як «традиційну» теорему набору дій

у тій чи іншій ситуації. Крім того, за змістом, можна виділити архетипи подій і архетипи особистостей (характерів), що дає ще більш різноманітно досліджувати це питання, зрозуміти їх походження та наслідки функціонування за умов глобалізацій них перетворень та змін.

Один із перших науковців, який також зацікавився проблемою філософського існування та осмислення архетипів українського народу був С. Кримський, який вивчав культурні структури та праформи, що характеризують соціокультурний розвиток людства. До таких універсальних символів він відніс принцип троїстості буття, символіку протилежностей, символи проєкції та відображення [2, с. 151]. Він висловив слушну думку, що важливість архетипу полягає у тому, що він у поєднанні із зовнішніми чинниками соціального буття формує менталітет. Таким чином, можна зробити висновок, що архетипи українців—це інструментарій національної самоідентифікації, прихована, непомітна для інших сторона етносу.

Залежно від сфери діяльності можна виділити чотири архетипи, які одночасно існують в соціальній дійсності в будь-який період, але знаходяться в різних «фазах»: герої, художники, пророки, мандрівники [6, с. 67], [8, с. 215–218].

Найяскравішим є архетип героя. Це особи, що здійснюють героїчні вчинки, поруч з ним завжди є мудрий пророк, зв'язок з яким часто визначає успішність героя. Пророк не завжди позитивний і правильний образ, але завжди мудрий, розумний та досвідчений. В результаті діяльності героя з'являються нові країни, створюються народи тощо. Наприклад, для України—це учасники революцій та діячі Великої вітчизняної війни. Головна їх особливість—допомогти своєму народу пережити тяжкі часи, надихати героїчними вчинками, пропагувати зразки честності, відданості т. і.

Головна задача архетипу художників—прикрашати дії героїв в картинах та історіях, щоб донести до наступних поколінь. Вони оспівують цінності, що несли герої, пропагують ідею, що необхідно долати труднощі, щоб життя стало кращим, обов'язково закріпити здобуті успіхи, розвивати науку та культуру та прославляти героїв.

Архетип пророків активізується в моменти, коли представники архетипу героїв відходять у тінь з причини віку, смерті, або забуття народом, коли його рішення не такі активні чи мудрі. Пророки зазвичай більш молоді, демонструють нові ідеї, гасла, їм може допомагати старіючий герой, але пророк може діяти і в протилежному напрямку від героя. Особливості архетипи пророка—ідеалістичні лозунги. Цікавим є

то факт, що пророки з часом можуть переходити в архетипи героїв, або антигероїв, залежно від історичних змін та соціальної дійсності (наприклад, потреб народу).

Архетипи мандрівників — з'являється у відповідь на застійні процеси в суспільстві та знівелювання моральних цінностей. Часто цей архетип звертається до простих, первинних морально-етичних цінностей. Основна задача, яку висувають перед собою мандрівники — демонстрація народу недовіри старої системи, моралі. Такі образи готують підґрунття в соціумі для появи або сходження нових героїв.

Виникнення архетипу передбачає проходження трьох рівнів його формування:

Емоційний рівень — систематизація знань і поява певної рольової поведінки, що закріплюється за тим чи іншим образом, поява символіки, яка підкріплює архетип, тобто атрибутики (виникає як чуттєва форма, на принципах «подобається-неподобається», «гарне-погане»);

Когнітивно-вербальний — знання про певний образ починає передаватися в процесах життєдіяльності етносу, часто має форму переказів життєвого досвіду або соціально-історичного наочіння (легенди, фольклор, міфи, історія народу тощо);

Поведінковий — актуалізація фіксованих установок, ціннісних орієнтацій, етнічних цінностей (втілення у власній життєдіяльності, або повне відкидання). [5, с. 98–99], [6, с. 69].

Зазначені рівні демонструють, що архетип має певний онтогенез. Він, як будь-яке явище проходить певний цикл народження, становлення, життя, та, часом смерті. Чим яскравіший архетип, тобто чим більше він був насичений на першому емоційному рівні, тим довше він буде існувати. Другим показником довговічності архетипу є його «рівень передавання», що формується на другому рівні. Третій рівень виступає, швидше, показником, тобто наскільки архетип дієвий та актуальний для даного часу, ситуації т. і. Крім того, виходячи з цих рівнів, можна зробити висновок, що архетипи можна також створювати штучно, популяризувати, насичуючи при цьому необхідними атрибутивними ознаками, що вимагає кожен рівень.

Для українського узагальненого архетипу, який засвоюється дитиною у процесі соціального наочіння і впливає на процеси самоідентифікації характерним є набір таких характеристик: ставлення до землі як до Батьківщини-матері, бережне ставлення до культурно-історичних цінностей, толерантність щодо інших культур, релігій, волелюбність, перевага чуттєвого над раціональним [2, с. 150]. Зазначені

архетипи мають позитивне спрямування, але більшість з них характеризують низькою емоційною насиченістю (тобто неефективне формування на першому рівні), що призводить до того, що більшість з них слабне, або повністю втрачається в ході дорослішання особистості. Одним з таких слабо насичених архетипів є ставлення до землі як до матері-Батьківщини, дбайливе ставлення до культурно-історичних цінностей, толерантність. Саме це архетипи потребують зміцнення. Вони активно пропагандують засобами другого рівня (перекази, легенди, історія Українського народу), але не несуть емоційного наповнення, кінестетичних переживань та почуттів.

Зважаючи на те, що у людини є 4 сфери сприйняття оточуючих об'єктів (візуальна, аудіальна, кінестетична та дегітальна), архетип для довгої та плідної життєдіяльності має бути насичений елементами всіх чотирьох сфер. Візуальна сфера відповідає за те, що ми бачимо (яскраві образи архетипу: малюнки, фотографії, скульптури, одяг т. і.). Аудіальна сфера втілюється у слухових образах (пісні, усні перекази, тембр голосу осіб, вірші т. і.). Кінестетична сфера формується переважно почуттями (те, що можна відчути на собі, пережити, співчувати герою, радіти, співчувати т. і.), тобто насичення через сильні емоції, як негативні, так і позитивні, залежно від призначення архетипу. Дигітальна сфера формується логічними доказами, обґрунтованістю, науково-дослідним доведенням т. і. Враховуючи та наповнюючи архетип всіма елементами чотирьох сфер можна формувати соціально бажані архетипи, або навпаки, стирати, соціально негативні, застарілі зразки. Такий механізм створення та стирання є надзвичайно ефективним, оскільки дозволяє підсилити національно важливі, стратегічні архетипи та не втратити їх в ході глобалізаційних перетвореннях, своєрідним чином модернізувати, посилити.

Архетип є сукупністю духовно-культурних символів, образів етнічного буття, за допомогою яких життя людини наповнюється доцільністю. Наприклад одним із основних архетипів українця є архетип «доброї», «ласкавої», «родючої Землі». Під впливом цього архетипу відбувається становлення однієї з важливих домінантних рис українського національного характеру — світоглядної толерантності. Наприклад, архетип, який позбавляє українців агресивності — це образ Богині-матері. Він є одним з базових, провідних, і потребує зміцнення за умов глобалізаційних змін.

Згідно праобразів та історичного досвіду, український народ, об'єднуючись або інтегруючись з певною спільнотою не має тен-

денції до підкорення, але схильний до асиміляції певною культурою [6, с. 65–66]. Тому більшість позитивних архетипів потребують зміцнення, щоб уникнути їх остаточної втрати.

Український народ перебував під владою багатьох країн. Це перебування характеризувалось постійною боротьбою за права і свободи, протиборством однієї культури з іншою, цінностей своїх та чужих. Виходячи з цього, можна зробити також висновок, що колективним архетипом українського народу є постійна взаємодія двох різновекторних полюсів. Наприклад, один архетип— мудрий дипломат, який виступає за консолідацію, «миру у всьому мирі», прагне залучити Україну до співпраці з тими, хто загрожує єдності, пропонує співпрацю. Другий— архетип непримиренного борця, який руйнує, для якого існує лише девіз «пан або пропав». Але, аналізуючи історичні реалії та географічні-політичні особливості, етнос потребує домінування архетипу стратега, який не є категоричним у своїх судженнях, висуваючи на перший план інтерес народу, а не амбіції. Тобто архетип стратега вимагає підсилення, за згаданими вище рівнями та сферами. Оскільки цей архетип містить у собі такі якості як розвиток умінь самоаналізу, саморефлексії, і слугуватиме як базовий архетип в процесах модернізації української держави.

Архетип тісно пов'язаний з проекцією майбутнього. Він формує свідомість особистості, відповідно до традиційних уявлень щодо питань світорозуміння, світосприйняття та ідентифікації себе, свого народу серед інших народів. Таким чином, стереотипи українського етносу мають певні усталені характеристики, які спрямовані на принципах самобутності, відстоюванні прав та свобод. Трансформація етнічної самоідентичності в умовах глобалізаційних перетворень— явище, яке викликає багато протиріч, питань, потребує всебічних досліджень. Суперечливість даного питання обумовлена двоїстою природою проблеми. З одного боку, полюс, який надає великі можливості: розширення способів самореалізації у представників різних етносів на території інших держав завдяки відкритим кордонам та вільному пересуванню, широкі можливості пізнання світу і співпраці т. і. З другого боку, полюс, який характеризує життя етносу через втрату самоідентичності і автентичності.

Варто згадати, що на формування національної самоідентичності впливає низка чинників, які можна розділити на дві групи: стійкі (географічне розташування, конфісійно-історична приналежність) та нестійкі (геополітичне становище, економічні, культурні цінності) [1, с. 138].

Архетип, як елемент історично-духовного надбання є одним із стійких факторів, який допомагає визначити, структурувати та стабілізувати самоідентичність, запобігти кризам ідентичності етносу і кожної особистості зокрема.

Психолог та культуролог Е. Еріксон, аналізуючи кризи особистості, кризи суспільства і соціальних меншин, проаналізував та виокремив причини таких криз і шляхи їх подолання. Зокрема, Е. Еріксон запропонував два шляхи: соціалізацію та інкультурацію [4, с. 201]. Саме ці два методи, на думку науковця, забезпечують тотожність і цілісність етносу (на макрорівні етносамоідентифікації) та особистості (на мікроіндивідуальному етносамоідентифікаційному рівні). Тобто, вчений пропонує колективну етноідентичність розглядати як чинник сприймання і розуміння себе самого, формування власного образу. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що образ (тобто архетип) буде впливати на самоідентифікацію народу, який — сам формуватиме цей образ. Але обов'язковою умовою є те, що такий замкнутий безперервний зв'язок повинен перебувати під впливом образів, які є національно природними, а не штучно створеними (що і являє собою поняття «архетипу»).

Багато вчених, звертають увагу управлінців, культурологів, педагогів на важливість повернення до «коріння» народу. П. Бурдье зазначав у своїх роботах, що «... хаос і стабільність сучасного світу, що розпочались у 90 х роках змушують все частіше звертатися до власних витоків...» [3, с. 322]. Такими першоджерелами та символами архетипічного виховання, які надихали український народ протягом його існування були інститути релігії, культури, сім'ї, мови та історії.

Підсумовуючи, варто відмітити, що під час кардинальних змін та соціальних зрушень, трансформаційних процесів, політичної нестабільності втрачаються важливі орієнтири, значущі морально-етичні норми, як наслідок втрачається етнічна самоідентичність народу. Однією із форм етнічного самозбереження є пізнання національних архетипів, їх актуалізація та повернення до праобразів, що сформували українську національну самоідентичність. Оскільки повернення до проукраїнських архетипів (архетипів виховання і архетипів соціально-політичних дій) допоможе вийти із стану невизначеності, позбутися стереотипу «краще європеєць, ніж «неукраїнець» чи «радянець». Слідування архетипам — це вплив, по-перше, на такі стратегічно важливі сфери для держави як управління, політична безпека, по-друге, розвиток особливостей світосприйняття і самоорганізації етносу, формування природних моральних цінностей, принципів виховання, взаємини між людьми,

організації побуту. Загалом повернення до колективного безсвідомого, тобто архетипу, веде до упорядкування етносу та повернення до саморозуміння та самоприйняття на мікро- та макрорівнях, виступаючи чинником безпечної взаємодії з іншими етносами без втрати унікальності, єдиності та автентичності.

Список використаних джерел:

1. Бауман З. Идентичность в глобализирующемся мире // Бауман З. Индивидуализированное общество.—М.: Знание, 2002.—267 с.
2. Бойко В. А. Тенденції у змінах структури соціальних ідентичностей у ситуації нестабільності / В. А. Бойко // Сціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики.—2010.—№ 45.—С. 147–154
3. Бурдье П. Практический смысл / Пьер Бурдье /.—СПб.: Лингва СВ, 2001.—562 с.
4. Еріксон Е. Идентичність: юність та криза / Ерік Еріксон. /—СПб.: ЮПитер, 2009.—364 с.
5. Гиденс Э. Модерн и самоидентичность // Современная теоретическая социология: Энтони Гидденс / Реферативный сборник. Серия «Социология».—М.: Наука, 1995.—С. 95–110
6. Николаенко О. Изменения идентичности украинцев в современной России / О. Николаенко // Социол. исслед.—2008.—№10.—С. 65–71
7. Тойнби А. Дж. Постижение истории. / А. Дж. Тойнби.—М.: Прогресс, 1998.—736 с.
8. Юнг К. Г. Об архетипах коллективного бессознательного. / Карл Густав Юнг.—М.: Логос, 1993.—364 с.

Стаття надійшла до редакції 14.06.2014 р.

Прокопенко О. А. Архетиповість українського общества в умовах глобалізації

Аналізуються особливості етнонаціональних архетипів українського етносу і їх вплив на самоопределення, самоідентифікацію, специфіку інтеграції української в мирове сообщество, розглядаються принципи збереження самобитності в глобальному соціумі.

Ключевые слова: *архетип, этнонациональный архетип, коллективное сознание, самоопределение, самоидентификация, интеграция, глобализация.*

Prokopenko O. A. Archetyp of ukrainian society in the globalization

Analyzes the features of ethnic Ukrainian nation archetypes and their impact on self-identification, specific Ukrainian integration into the global community, are considered the principle of identity in a globalized society.

Keywords: *archetype, etnonatsionalitie archetype, collective consciousness, self-identification, integration, globalization.*